

СТРАТЕГІЯ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ДО 2020 РОКУ

Зміст

Розділ I. Оцінка стану вищої освіти

- 1.1 Оцінка якості вищої освіти та її суспільного статусу С. 2
- 1.2 Можливості конкурсного відбору студентів С. 5
- 1.3 Фінансування вищої освіти С. 5
- 1.4 Вища освіта і наука С. 7

Розділ II. Мета і завдання реформи С. 10

Розділ III. Реалізація реформ

- 3.1 Реалізація права на доступ до вищої освіти. С. 11
- 3.2 Створення системи забезпечення якості вищої освіти С. 13
- 3.3 Інтеграція вищої освіти і науки С. 16
- 3.4 Забезпечення автономії закладів вищої освіти С. 19
- 3.5 Фінансування вищої освіти С. 21
- 3.6 Удосконалення структури системи вищої освіти С. 25
- 3.7 Удосконалення управління вищою освітою С. 26
- 3.8 Інтернаціоналізація вищої освіти С.28
- 3.9 Професійний розвиток викладачів С. 31
- 3.10 Вища освіта як фактор підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки С. 33

Розділ I. Оцінка стану вищої освіти.

1.1 Оцінка якості вищої освіти та її суспільного статусу.

Міжнародні дослідження якості вищої освіти засвідчують, що показники якості вищої освіти України є доволі неоднорідними. З одного боку за кількісним показником – охоплення вищою освітою – Україна перебуває в числі перших 10-15 країн світу. Доволі високі показники має математична і природнича освіта – Україна посідає тут місце не нижче 50-го. За якістю освіти з менеджменту місце України коливається біля сотого.

В наступній таблиці вказано рейтингові позиції України за складовими Глобального індексу конкурентоспроможності (дослідження Світового економічного форуму).

Таблиця 1

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Якість системи освіти в цілому	56	62	70	79	72
Стан вищої і професійної освіти (в цілому)	46	51	47	43	40
Якість освіти з менеджменту бізнесу	108	116	117	115	88
Якість початкової освіти	49	52	43	37	40
Якість вищої математичної і природничої освіти	42	36	34	28	30
Охоплення вищою освітою	8	7	10	10	13
Кількість країн, які брали участь в дослідженні	139	142	144	148	144

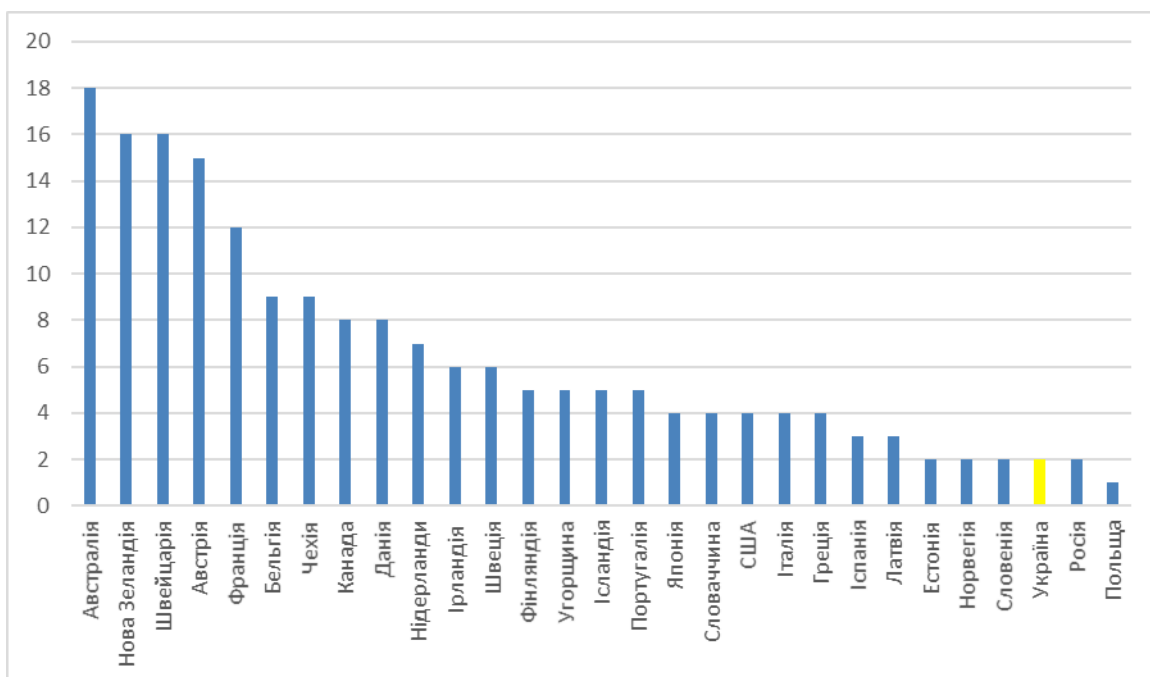
Невисокий міжнародний рейтинг системи вищої освіти показують і дані про іноземних студентів. Так, Україна посідає, за даними Евростату та Держстату України за 2012 рік 30-е місце за часткою іноземних студентів у загальній чисельності студентів українських закладів вищої освіти (ЗВО).¹

¹ Термін заклад вищої освіти краще передає суть запланованих змін, на відміну від терміну вищій навчальний заклад він передбачає і навчальну, і наукову складову вищої освіти, а також є ближчим до терміну higher education institution, який використовується в міжнародній статистиці та аналітиці.

² Національні рахунки освіти України у 2012 році. Статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – с. 6.

³ Забезпечення вищої освіти – особа, яка користується перевагами вищої освіти на державному рівні вищої освіти з метою

Графік 2. Відсоток іноземних студентів у загальній чисельності студентів за даними Держстату та Організації економічного співробітництва та розвитку у 2011 році

Серед іноземних студентів в Україні переважають вихідці з колишніх радянських республік: Туркменістану, Азербайджану, а також вихідці з Китаю, Індії, Нігерії, Іраку. Водночас кількість українських студентів, які навчаються у західних країнах протягом останніх шести років збільшилась на 82%.

У свою чергу загальнонаціональне опитування (Фонд «Демократичні ініціативи»), проведене в Україні, вказує на невисоку оцінку якості вищої освіти, слабкий зв'язок вищої освіти з ринком праці. Половина опитаних вважають, що вища освіта потребує реформування.

Графік 3. Відсотки відповідей на запитання: «Як би Ви загалом оцінили якість вищої освіти в Україні?», грудень 2014.

Серед проблем вищої освіти респонденти вказують на недостатню підготовку до виходу на ринок праці.

Таблиця 4. Відсотки відповідей на запитання: «Які сьогоднішні проблеми вищої освіти в Україні Вам здаються найбільш серйозними та такими, що потребують вирішення у найближчі 5-10 років? (позначте усе, що вважаєте важливим)»

	Жовтень 2013
Невизнання дипломів більшості вітчизняних ВНЗ у світі	40.9
Корумпованість викладацького складу ВНЗ	37.3
Невідповідність викладання вимогам ринку праці	45.0
Невідповідність структури освіти потребам ринку праці	19.8
Слабка матеріально-технічна база ВНЗ	29.3
Низький культурний рівень студентів, їх слабка зацікавленість у якісній освіті	28.5
Низький рівень якості освіти в українських ВНЗ, у порівнянні із світовим рівнем	23.9
Слабкий зв'язок між якістю викладання, авторитетом викладачів серед студентів і розміром зарплат	21.0
Застарілі, ідеологізовані або кон'юнктурні підручники	9.6
Низький професійний рівень викладачів	10.8
Важко сказати	14.5
Недостатній рівень самостійності ВНЗ	30.0
Відсутність реального студентського самоуправління	0.5

В наступній таблиці вказано середню зарплату найманих працівників залежно від рівня освіти за даними Держстату України.

Таблиця 5. Середньомісячна заробітна плата працівників в залежності від рівня освіти у 2012 році

	Нараховано в середньому за місяць штатному працівнику, грн.	У % до середньої заробітної плати в Україні

	усього	чоловіки	жінки	усього	чоловіки	жінки
Повна вища	3726	4273	3333	131,6	151,0	117,8
Базова вища	2582	3008	2317	91,2	106,3	81,9
Неповна вища	2509	3059	2221	88,7	108,1	78,5
Професійно-технічна	2281	2564	1884	80,6	90,6	66,6
Повна загальна середня	2240	2643	1773	79,1	93,4	62,7
Базова загальна середня	2047	2442	1609	72,3	86,3	56,9
Нижче базової середньої	1726	2040	1431	61,0	72,1	50,6
Усього в середньому по країні	2830	3192	2511	100,0	112,8	88,7

Як видно, середня зарплата спеціаліста та магістра серед чоловіків на 51% перевищує середню зарплату по державі. Натомість зарплата спеціаліста та магістра серед жінок є вищою за середню лише на 17,8% від середньої. Це сигналізує про гендерний розрив.

1.2 Можливості конкурсного відбору студентів.

За даними інформаційної системи «Конкурс», яка протягом 2009-2014 років відстежує вступну кампанію до закладів вищої освіти України, на одне місце ліцензійного обсягу для здобуття ступеня бакалавра подавалася приблизно одна заява. На одне місце державного замовлення – в середньому 9 заяв. З урахуванням того, що один вступник в середньому подавав 4 заяви, можемо стверджувати, що на одне місце державного замовлення претендували трохи більше двох осіб, на 4 місця ліцензійного обсягу подавався один вступник.

З 2011 року значна частина закладів вищої освіти не виконує державного замовлення в частині прийому на навчання. Мова йде не лише про непрестижні напрями і спеціальності, але й про такі напрями як право, інформатика тощо.

З урахуванням досліджень класичної теорії тестування, якісний відбір можливий за умови, що на одне вакантне місце подається 10 заяв. Саме таким показником характеризується конкурс до провідних університетів світу. Тому слід зробити висновок, що ліцензійні обсяги закладів вищої освіти завищені у кілька разів, і в таких умовах навіть провідні заклади вищої освіти України не можуть набрати достатню кількість студентів, належно підготовлених до навчання.

Як наслідок, дедалі частішою стає ситуація, коли заклади вищої освіти приймають осіб, не підготовлених належним чином до здобуття вищої освіти, в них відсутні дієві механізми формування освітніх програм саме для таких студентів, що в підсумку неминуче знижує якість вищої освіти загалом.

1.3 Фінансування вищої освіти

Загальні витрати на освіту в Україні у 2007 р. склали 53,47 млрд. грн., у 2008 р. - 70,39 млрд. грн., у 2009 р. – 77,41 млрд. грн., у 2010 р. – 91,07 млрд. грн., у 2011 р. – 97,60 млрд. грн., у 2012 р. – 111,18 млрд. грн. Порівнюючи з показниками національної економіки у 2007 та 2008 р. Україна витратила 7,4% валового внутрішнього продукту (ВВП) на освіту, у 2009 р. – 8,5%, у 2010 р. – 8,4%, у 2011 р. – 7,5% та у 2012 р. цей показник становив 7,9% (державні та приватні витрати разом з урахуванням офіційних та неофіційних прямих платежів населення). Частка витрат державного сектора на освіту у 2012 р. становила 6,7% ВВП, що відповідало рівню розвинутих країн Європейського союзу. Водночас за даними за абсолютними показниками Україна суттєво поступається європейським країнам.

Видатки на вищу освіту у 2000-2013 рр. за даними Держстату України склали у відсотках до ВВП – від 1,3% (2000 р.) до 2,3% (2009, 2010 рр.), у відсотках до загальних витрат консолідованого бюджету України – від 4,7% (2000 р.) до 6,9% (2002 р.) та 6,8% (2009 р.). При цьому, якщо у 2000-2002 рр. видатки на вищу освіту України суттєво зросли, то протягом 2003-2007 рр. відбулася їх стабілізація, яка повторилась у 2012-2013 рр. після зниження у 2009-2011 рр.

Аналіз структури державних витрат на підготовку фахівців дозволяє виявити пріоритети, які щороку обирає держава, формуючи обсяги державного замовлення. Загалом (станом на липень 2014 року) на державне фінансування у поточному році заплановано витратити 20,5 млрд. грн. (на 185 млн. грн., або на 1% більше, ніж у 2013 р.).

Попри досить значне зростання абсолютних показників державних витрат на підготовку фахівців, частка цих витрат у державному бюджеті поступово зменшувалася. У 2013 році видатки на державне замовлення становили трохи менше 5% від усіх державних витрат, натомість у 2007 році цей показник становив майже 5,5%. Найбільшою їх частка була у 2010 році – 6,4%. Підготовка фахівців та науково-педагогічних кадрів становить більшість витрат державного замовлення. Протягом чотирьох останніх років цей показник становить 90-91% від загалу. Водночас витрати на підготовку робітничих кадрів з Державного бюджету були різко скорочені у 2011 році – майже в чотири рази. Фактично, скорочення видатків з Державного бюджету на державне замовлення у 2011 році відбулось значною мірою саме за рахунок навчання робітничих кадрів. З того часу показники підготовки робітничих кадрів не відновились. Решту витрат на підготовку робітничих кадрів було покладено на місцеві бюджети.

Механізм формування обсягів державного замовлення базований на даних, які не відображають справжніх суспільних потреб у фахівцях.

Загальне збільшення витрат на освіту, що спостерігалось останніми роками призвело до суттєвого збільшення загальних витрат на одного учня/студента, які склали у 2007 році 5793,6 грн. на рік (або 1147,2 дол. США за обмінним курсом), у 2008 р. – 7833,6 грн. (\$ 1486,5); у 2009 р. – 8893,1 грн. (\$ 1141,6); у 2010 р. – 10 758,6 грн. (\$ 1355,0); у 2011 р. – 11 705,6 грн. (\$ 1468,7); у 2012 р. – 13 512,8 грн. (\$ 1691,2)². При цьому середні витрати на навчання одного учня/студента в Україні, які у 2012 році склали 13 513 грн., розподілялися наступним чином: з них 11425 грн. (85%) – кошти державного сектора, з урахуванням стипендії, 2088 грн. (15%) – кошти недержавного сектора. За рівнями освіти зазначені витрати у 2012 році становили 10 634 грн. (МСКО 0, 1997 рік), 10 250 грн. (МСКО 1), 10 250 грн. (МСКО 2), 14 848 грн. (МСКО 3), 15 647 грн. (МСКО 4), 19454 грн. (МСКО 5) та 45 757 грн. (МСКО 6).

Ключовим для адміністрування фінансового забезпечення національної системи вищої освіти України є питання оплати підготовки здобувачів вищої освіти³. Однак в Україні відсутні нормативи для розрахунків вартості навчання особи у закладі вищої освіти.

На сьогодні вартість навчання у закладах вищої освіти України достатньо сильно різниться.

Так, середня за всіма напрямками вартість навчання за денною формою для здобуття ступеня бакалавра для студентів, прийнятих у 2014-2015 навчальному році з оплатою за

² Національні рахунки освіти України у 2012 році. Статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – с. 6.

³ Здобувач вищої освіти – особа, яка навчається у закладах вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації (пункт 11 частини 1 статті 1 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.).

кошти фізичних та юридичних осіб, у різних закладах складає від 6500 до 11000 грн., за заочною – від 3600 до 8400 грн. Водночас державне фінансування практично не розрізняє галузі знань за рівнем витрат, що спотворює картину реальної вартості підготовки кадрів різних спеціальностей.

Беручи до уваги той факт, що понад 50% студентів навчаються за кошти фізичних та юридичних осіб, можемо зробити висновок, що вартість навчання одного студента за кошти Державного бюджету часто є суттєво вищою, аніж за кошти фізичних чи юридичних осіб.

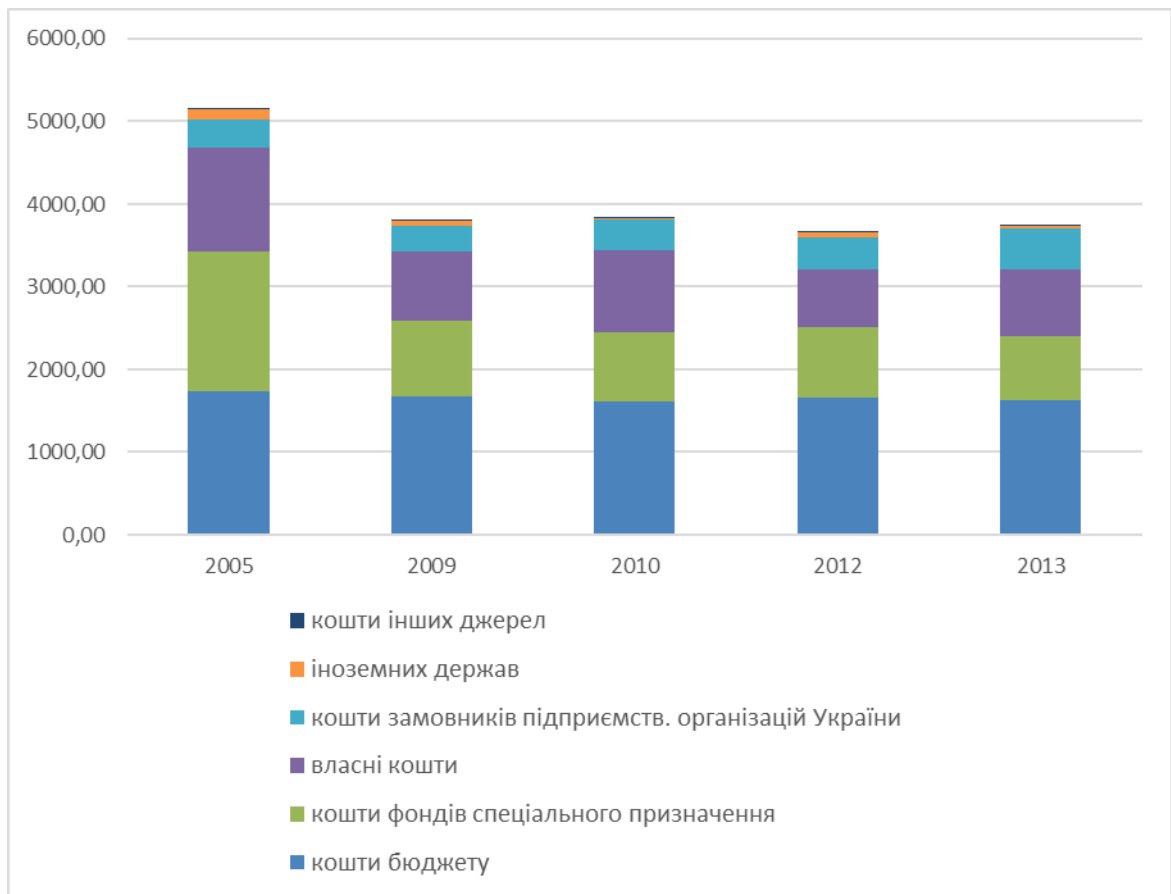
1.4 Вища освіта і наука

Вища освіта завжди поєднувалась із науковими дослідженнями. Світові рейтинги університетів значною мірою визначаються обсягами і результатами наукових досліджень.

Україна має значні проблеми із проведенням ефективної наукової, науково-технічної та інноваційної політики. Стан наукової, науково-технічної сфери за ці роки різко погіршився: скорочено обсяг замовлень на наукову та науково-технічну продукцію, скоротилася кадрова та матеріальна база проведення досліджень та розробок, різко зменшилася результативність самої науки. Дослідники у значній мірі пов'язують це зі зміною фінансової підтримки науки (графік 6). У 2013 році питома вага загального обсягу витрат у ВВП становила 0,77%, у т. ч. за рахунок коштів державного бюджету – 0,33%⁴.

Графік 6. Джерела фінансування наукових та науково-технічних робіт науки України (млн. грн.). В цінах 2005 року на основі дефлятора ВВП.

⁴ За даними Євростату, у 2012 р. середній рівень обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС-27 у ВВП становив 2,06%. Більшою частка витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії – 3,55%, Швеції – 3,41%, Данії – 2,99%, Німеччині – 2,92% (79,1 млрд. євро), Австрії – 2,84% (8,9 млрд. євро), Словенії – 2,80% (0,9 млрд. євро), Франції – 2,26% (46,5 млрд. євро), Бельгії – 2,24% (8,7 млрд. євро), Естонії – 2,18% (0,38 млрд. євро) та Нідерландах – 2,16% (12,6 млрд. євро); найменшою – у Румунії, Кіпрі, Болгарії, Латвії (від 0,42% до 0,66%, 0,06 млрд. євро – 0,14 млрд. євро).

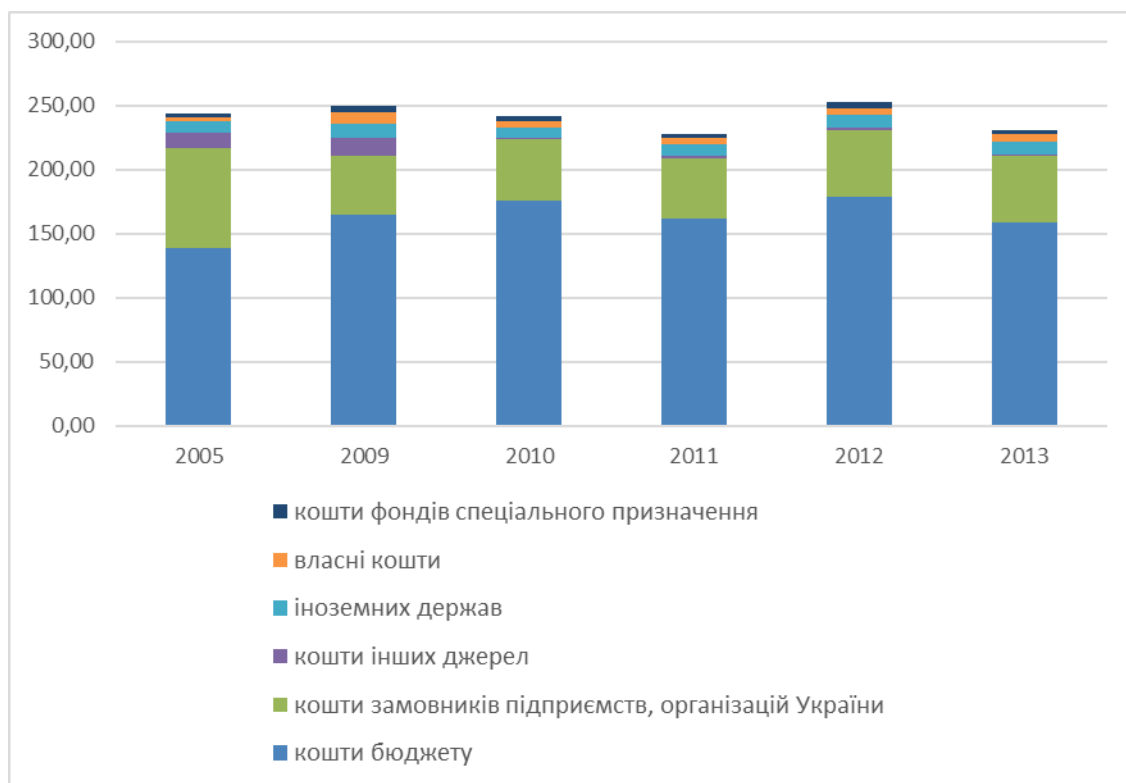
	2005	2009	2010	2012	2013
Усього	5160,40	3811,29	3851,46	3658,97	3749,97
кошти бюджету	1741,80	1670,84	1605,93	1654,60	1621,74
<i>у т.ч. держбюджету</i>	<i>1711,20</i>	<i>1655,93</i>	<i>1585,94</i>	<i>1631,90</i>	<i>1600,00</i>
кошти замовників підприємств, організацій України	1680,10	911,53	839,66	851,94	774,99
іноземних держав	1258,00	849,45	991,52	708,68	810,23
власні кошти	338,50	306,67	373,33	388,54	492,76
кошти інших джерел	121,20	52,91	20,38	47,34	43,31
кошти фондів спеціального призначення	24,90	19,88	20,68	7,87	6,92

Джерело даних: Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. (різні випуски)

Кількість організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи у секторі вищої освіти у порівнянні з 2005 р. (172 організацій) дещо збільшилась та складала 180 закладів вищої освіти. При закладах вищої освіти у 2013 році працювало 48 % (249) аспірантур та 62 % (172) докторантур. У ЗВО в 2013 р. навчалися 26 903 аспірантів (2005 р. – 24 897), при цьому було прийнято до аспірантури за рік 7343 аспірантів (2005 р. – 8134), випущено з аспірантури – 7040 (2005 р. – 5252), у тому числі з захистом дисертації – 2035 (2005 р. – 1064).

Сектор вищої освіти у 2013 році отримав 688057,6 тис. грн. фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт⁵ (6,1% всіх витрат на науку), переважна частина яких надійшла з держбюджету - 438476,5 тис. грн.

Графік 7. Фінансування наукових та науково-технічних робіт у секторі вищої освіти України за джерелами фінансування (млн. грн.). В цінах 2005 року на основі дефлятора ВВП.

	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Усього	243,70	249,42	241,94	227,66	252,91	231,19
кошти бюджету	139,00	164,74	176,22	162,10	178,43	158,62
<i>у т.ч. держбюджету</i>	<i>135,60</i>	<i>163,23</i>	<i>166,07</i>	<i>150,64</i>	<i>167,52</i>	<i>147,33</i>
кошти замовників підприємств, організацій України	78,20	45,80	47,09	46,62	52,74	52,04
кошти інших джерел	11,70	14,52	1,50	1,83	1,42	1,24
іноземних держав	8,90	11,26	7,96	9,55	10,57	9,84
власні кошти	3,40	8,58	5,05	4,53	5,06	5,85
кошти фондів спеціального призначення	2,50	4,48	4,07	3,00	4,71	3,56

⁵ Витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт – це фактичні витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт (за собівартістю) у звітному періоді незалежно від джерела надходження коштів, включаючи як поточні, так і капітальні витрати (за винятком суми амортизаційних відрахувань на повне відновлення основних фондів). У зазначений обсяг витрат не включають витрати на виконання робіт (послуг), що не є науково-технічними, а також платні послуги населенню.

Розділ II. Мета і завдання реформи

Метою реформування є створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи вищої освіти України, інтегрованої у Європейський простір вищої освіти (ЄПВО) та Європейський дослідницький простір (ЄДП). Реалізація стратегії розрахована на 2015-2020 роки. Окремі завдання потребують більш тривалого періоду виконання.

Основні завдання реформ

1. Забезпечення конституційних прав громадян на безоплатну вищу освіту на конкурсній основі та рівного доступу до якісної вищої освіти.
2. Реорганізація системи управління вищої освіти. Дебюрократизація, децентралізація, забезпечення автономії та відповідальності закладів вищої освіти. Залучення громадських, професійних об'єднань, асоціацій ЗВО до прийняття рішень.
3. Трансформація університетів у центри незалежної думки, які здатні підготувати професіоналів та згенерувати ідеї для прискореної модернізації країни.
4. Забезпечення справедливої конкуренції між ЗВО як запоруки високої якості вищої освіти.
5. Створення належного зв'язку між ринком праці та системою вищої освіти.
6. Інтеграція вищої освіти України у світовий і європейський освітньо-науковий простір.

Основні принципи реформ

1. Людиноцентричність.
2. Наукова обґрунтованість.
3. Готовність до системних змін.
4. Реалістичність.
5. Поетапність.

Основні механізми реформ

Організаційні:

1. Забезпечення справедливої конкуренції на ринку освітніх послуг на основі об'єктивного оцінювання якості вищої освіти.
2. Поєднання колегіальних та менеджеріальних підходів в управлінні закладами вищої освіти. Залучення стейкхолдерів, які зацікавлені у досягненні мети стратегії, до ключових процесів функціонування закладів вищої освіти.
3. Запровадження регулярних діагностик ринку праці з метою раціонального використання бюджетних коштів на вищу освіту.
4. Забезпечення, разом з академічною, фінансовою автономії ЗВО. Переведення ЗВО зі статусу бюджетних установ до статусу некомерційних організацій із збереженням пільг бюджетних установ. Поступове передавання державним і комунальним ЗВО майна у власність.

5. Залучення до процесу здійснення реформ провідних вчених – викладачів закладів вищої освіти (ЗВО), які мають досвід наукової, педагогічної та організаційної співпраці з провідними університетами світу.

Фінансові:

6. Трансформація системи бюджетного фінансування вищої освіти на основі конкурсного підходу та об'єктивізованої системи оцінювання якості діяльності ЗВО.
7. Стимулювання інтеграції університетів і наукових установ шляхом фінансування спільних проектів.
8. Підвищення соціального статусу науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників.
9. Концентрація фінансових ресурсів держави у провідних університетських центрах при збереженні фінансування провідних регіональних та галузевих ЗВО.
10. Заохочення приватного інвестування у сферу вищої освіти і наукових досліджень.

Розділ III. Реалізація реформ

3.1 Реалізація права на доступ до вищої освіти.

А. Суть реформи.

1. Суттю реформування є створення умов для рівного доступу осіб до вищої освіти на конкурсній основі відповідно до вимог Конституції України. Основні засади реформи закладені новим Законом України «Про вищу освіту» (2014).
2. Закон створює правову базу для визнання зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) за результатами здобуття повної загальної середньої освіти як способу проведення вступних випробувань для конкурсного відбору здобувачів вищої освіти.
3. Закон дає більше автономних прав закладам вищої освіти для відбору здобувачів вищої освіти.
4. Закон гарантує права вступників на якісну вищу освіту, закладам вищої освіти забезпечує оптимальний конкурсний відбір здобувачів вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти.

В. Проблема, яку має вирішити

Невідповідність законодавства про вищу освіту щодо доступу до вищої освіти вимогам Конституції України, зокрема в питанні позаконкурсного вступу. Правова неврегульованість реформи прийому до ЗВО за результатами зовнішнього незалежного оцінювання.

С. Необхідні кроки

1. Проведення моніторингу реалізації права на рівний доступ до вищої освіти вступників з різним соціальним походженням та умовами здобуття середньої освіти.
Починаючи з 01.09.2016

2. Запровадження заходів для полегшення доступу до вищої освіти соціально вразливим категоріям осіб (сироти, інваліди, учасники бойових дій тощо) та заміни практики позаконкурсного вступу на їх грошову підтримку для доуніверситетської підготовки та здобуття вищої освіти. Для осіб з особливими освітніми потребами передбачити особливі умови протягом навчання. Внести необхідні зміни до відповідних законів України.

Строк – до 31.12.2017

3. Розвиток технологій зовнішнього незалежного оцінювання для забезпечення його стабільно високої якості. Для цього потрібно розвивати дослідження в галузі тестології, психометрії, педагогічних вимірювань. Передбачити фінансування відповідних проектів наукових досліджень на конкурсній основі.
4. Участь України у міжнародних дослідницьких і моніторингових проектах (PISA, TIMSS (2019), PIRLS (2020), Eurostudent V, Education at Glance (as non-OECD member)) протягом 2016-2020 років.
5. Запровадження взаємного визнання документів про освіту під час вступу до закладів вищої освіти з країнами ЄС.

Строк – до 30.04.2019

D. Ризики

Невиконання або несвоєчасне виконання вказаних заходів здатне скомпрометувати реформу.

Заполітизованість питання щодо позаконкурсного вступу до закладів вищої освіти.

E. Проблеми, які не будуть вирішені

Забезпечення повного взаємного визнання кваліфікацій для доступу до вищої освіти в ЄПВО.

Обмеження автономних прав ЗВО щодо вибору алгоритмів конкурсного відбору здобувачів вищої освіти.

F. Наступні кроки реформування

1. Розробка технологій зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання бакалаврів і запровадження конкурсного відбору на здобуття ступеня магістра за його результатами. Зокрема, запровадження незалежного оцінювання з іноземних мов, загальної навчальної компетентності.
2. У віддаленій перспективі слід змінити норму Конституції України про право на вищу освіту. Зокрема, передбачити право здобуття вищої освіти за кошти державного чи

місцевих бюджетів, конкурсний порядок доступу до вищої освіти незалежно від форми власності закладу і джерел фінансування.

G. Потенційні вимірювані індикатори

1. Зростання суспільної підтримки реформи.
2. Збільшення показника справедливості у вступі до ЗВО між різними соціальними групами (вимірюється як різниця в успішності вступу для певної категорії осіб і успішності вступу в цілому по всіх категоріях). Система вважається справедливою для певної категорії, якщо відмінність не перевищує 15%.
3. Показник прогностичної валідності критеріїв конкурсного відбору здобувачів вищої освіти.

3.2 Створення системи забезпечення якості вищої освіти

A. Суть реформи

Створення системи забезпечення та постійного поліпшення якості вищої освіти, яка відповідає рекомендаціям і стандартам ЄПВО, враховує кращі світові практики та виступає головною технологією досягнення відповідності освітньої системи вимогам і потребам суспільства та особистості.

B. Проблема, яку має вирішити реформа

1. Відсутність системи забезпечення якості вищої освіти на національному, регіональному та локальному рівнях за участю державних, громадських та професійних стейкхолдерів.
2. Відсутня комунікація між зовнішніми та внутрішніми стейкхолдерами, які повинні розробити нові «правила гри» (комплекс нормативно-правових актів та методичних розробок), з метою гарантувати стійке функціонування та розвиток системи забезпечення якості вищої освіти.
3. Нестача середовища, в якому поліпшення якості вищої освіти стане центральною темою суспільного дискурсу, де становлення нового професійного етосу стане об'єднувачим началом для учасників, а нові медіа-майданчики забезпечать необхідну публічність та прозорість.

C. Необхідні кроки

Кроки, які здійснюються в рамках нового Закону «Про вищу освіту»

1. Напрацювання методичної бази та надання практичної допомоги закладам вищої освіти у створенні систем внутрішнього забезпечення якості. Формування креативного середовища культивування якості шляхом підтримки ініціативних лідерів та груп з розробки політик якості, кристалізації спільних цілей та правил поведінки на цьому полі, співпраці у розвитку культури постійного поліпшення якості та її популяризації в українському суспільстві. Проведення відповідних тренінгів, навчальних поїздок до провідних ЗВО тощо. Застосування компетентнісного підходу під час планування освітніх програм ЗВО.

Строк - 2016-2020

2. Побудова правових та організаційних передумов для розвитку та акредитації незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, налагодження взаємодії Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі - Національне агентство), цих установ та ЗВО.

Строк - 2016-2018

3. Інтеграція Національного агентства, незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти в європейські структури та мережі забезпечення якості вищої освіти, впровадження міжнародних компонентів в систему оцінювання та моніторингу у вищій освіті, просування міжнародної акредитації, використання можливостей бенчмаркінгу для підвищення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти.

Строк - 2016-2020

4. Розробка стандартів вищої освіти за активної участі стейкхолдерів у складі Науково-методичної ради та науково-методичних комісій, які формуються на конкурсних засадах.

Строк - 2016-2017

5. Підтримка розвитку справедливої конкуренції у сфері вищої освіти шляхом встановлення зрозумілих, стабільних та адекватних ліцензійних умов, правил та процедур зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності, а також критеріїв оцінки якості освітньої діяльності для визначення обсягів фінансування ЗВО.

Строк - 2016-2018

6. Створення мережі відкритих інформаційних ресурсів для оцінювання та порівнянь якості вищої освіти з широким залученням громадськості та студентського самоврядування.

Строк - 2016-2020

7. Розвиток практик академічної доброчесності, зокрема належного цитування, протидії плагіату, анонімного рецензування. Створення національної бази студентських кваліфікаційних та наукових робіт, дисертацій, статей, рецензій, дипломних та курсових робіт тощо.

Строк - 2015-2020

Кроки, які потребуватимуть змін у Законі України «Про вищу освіту» або в інших законодавчих актах

8. Трансформація системи ліцензування та акредитації в базову технологію моніторингу (зокрема на основі Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»), стимулювання підвищення якості та посилення довіри до системи вищої освіти.
Строк – до 1.09.2018
9. Перехід від програмної до інституційної акредитації ЗВО та самоакредитації освітніх програм у них, що не виключає першої акредитації освітньої програми Національним агентством та програмної акредитації у ЗВО, які не готові до інституційної акредитації.
Строк – 2018-2023
10. Відмова від стандартизації вищої освіти у 2020-2025 роках.
Строк - до 2025
11. Встановлення прямого зв'язку між якістю вищої освіти та її бюджетним фінансуванням на підставі незалежного, комплексного та об'єктивного оцінювання якості вищої освіти.
Строк - 2018-2022

D. Ризики

1. Відсутність (брак) політичної волі до послідовної демократизації та автономізації вищої школи, які закладені в новій редакції Закону України «Про вищу освіту».
2. Нездатність подолати опір консервативних кіл академічного середовища і неспроможність сконструювати систему стимулів для його залучення до реалізації трансформації вищої освіти.
3. Неспроможність швидкої ідентифікації перспективних лідерів та ефективного активу для впровадження реформ, що загрожує переходом реформаційних зусиль у фазу традиційної імітації.
4. Неможливість подолання корупції та формування нового академічного етосу в разі відсутності успіхів у подоланні аналогічних явищ у національному масштабі.
5. Невідповідність наявних фінансових ресурсів масштабу та складності поставлених задач.

E. Проблеми, які не будуть вирішені

1. Якість вищої освіти в Україні впродовж 5-10 років не досягне рівня провідних університетських систем світу (але можна розраховувати на серйозний прогрес у цій справі).
2. Зафіксована в Законі України «Про вищу освіту» схема організації національної системи забезпечення якості вищої освіти не досягне належної досконалості, будуть виявлені певні помилки і прорахунки, вона потребуватиме подальшого активного вдосконалення.
3. Постійне поліпшення якості освітньої діяльності та її результатів, скоріш за все, не стане домінуючою цінністю для основних споживачів освітніх послуг у часових межах реалізації даної Стратегії.

F. Індикатори

1. Питома вага українських ЗВО, системи внутрішнього забезпечення якості яких позитивно оцінені Національним агентством або в установленому ним порядку.
2. Кількість незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, акредитованих Національним агентством.
3. Членство Національного агентства у Європейській асоціації із забезпечення якості вищої освіти та інших міжнародних організаціях із забезпечення якості освіти.
4. Кількість та питома вага міжнародних здобувачів вищої освіти в Україні (іноземних громадян, які прибувають для здобуття вищої освіти) з різних регіонів світу, зокрема з країн Організації економічного співробітництва та розвитку та країн Європейського Союзу.
5. Кількість освітніх програм, акредитованих закордонними організаціями, що входять до Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти, а також міжнародними професійними асоціаціями.

3.3. Інтеграція вищої освіти і науки

A. Суть реформи

1. Розвиток дослідницької діяльності закладів вищої освіти.
2. Реалізація навчання/викладання на основі досліджень.
3. Розвиток докторських (доктора філософії) і постдокторських (доктора наук) програм.

B. Проблеми, які мають бути вирішені

1. Брак якісної дослідницької та інноваційної діяльності у закладах вищої освіти.
2. Низька дослідницько-інноваційна актуальність змісту вищої освіти та низький рівень дослідницько-інноваційної компетентності здобувачів вищої освіти.

C. Необхідні кроки

Розвиток дослідницької та інноваційної інфраструктури закладів вищої освіти

1. Забезпечення віддаленого доступу до міжнародних наукометричних баз, зокрема Scopus, Thompson Reuters, The European Reference Index for the Humanities and the Social Science, математичних баз тощо, а також до провідних бібліотек.
Постійно
2. Модернізація наукової та науково-технічної інфраструктури системи вищої освіти, зокрема – створення центрів колективного користування науковим і інноваційно-виробничим обладнанням.
Строк – до 1.01.2019
3. Створення окремого фонду капітальних видатків на придбання або створення основних засобів, навчального, лабораторного, виробничого обладнання, капітальне будівництво, ремонт, реконструкцію та реставрацію приміщень, будівель, споруд тощо.
Строк – до 1.01.2020

Модернізація змісту вищої освіти на основі вітчизняних і зарубіжних досліджень і розробок

4. Заохочення застосування методів викладання на основі досліджень і розробок (використання індивідуальної та/або групової дослідницької, проектної, творчої роботи; контрольованої самостійної роботи). Залучення дослідників до розроблення освітніх програм. Залучення здобувачів вищої освіти до досліджень та розробок.
Перелічені заходи повинні відбуватись постійно.

Реалізація структурованих докторських програм відповідно до кращих вітчизняних і європейських практик

5. Розроблення структурованих докторських програм. Розповсюдження кращих практик функціонування докторських шкіл. Реалізація спільних докторських програм із науковими установами та зарубіжними ЗВО.
Перелічені заходи повинні відбуватись постійно, починаючи від моменту утворення Національного агентства.
6. Забезпечення відкритості і прозорості під час підготовки до захисту дисертацій. Створення національної бази студентських кваліфікаційних та наукових робіт, дисертацій, статей, рецензій, дипломних та курсових робіт тощо. Створення та постійне оновлення електронної бази рецензентів за спеціальностями з зазначенням списку публікацій та переліку рецензованих робіт.
Строк – до 1.01.2017

Розроблення механізмів оцінювання якості досліджень та їх зв'язку з механізмами орієнтованого на результат фінансування досліджень

7. Наблизити показники фінансування науки до середнього показника країн Організації економічного співробітництва та розвитку.
Строк – до 1.01.2020
8. Забезпечення рівного доступу до конкурсів та прозорі умови їх проведення під час розподілу бюджетних коштів, передбачених на дослідницьку діяльність, на конкурсній, грантовій основі серед дослідників, ЗВО та наукових установ.
Строк – до 1.01.2017
9. Реформування системи оплати праці дослідників з прив'язкою до рівня якості досліджень та розробок.
Строк – до 1.01.2017

Забезпечення умов для ефективної реалізації зв'язку «вища освіта – дослідження – інновації»

10. Створення організаційно-фінансових умов для залучення в університети приватних інвестицій через зміни до Податкового, Митного, Бюджетного кодексів.
11. Сприяння ЗВО у комерціалізації результатів наукових досліджень і розробок, внесення відповідних змін до законодавства.

12. Реалізація спільних дослідницьких програм і проектів ЗВО та наукових установ.

D. Ризики

1. Бюджетні обмеження.
2. Відсутність ефективних державних механізмів міжвідомчої горизонтальної координації дослідницької діяльності та кооперації університетів, академічних інститутів, іноземних університетів тощо, кооперації суб'єктів інноваційної діяльності на базі виконання комплексних інноваційних проектів і програм (університетів, бізнесу тощо).
3. Низький і розпорошений дослідницько-інноваційний потенціал більшості ЗВО;
4. Опір змінам з боку неефективних наукових установ. Зростання рівня соціальної напруги в середовищі неефективних ЗВО.
5. Небажання змінюватись, опір процесам реорганізації освітнього процесу.
6. Перевантаження викладачів навчальною діяльністю.
7. «Перенесення» моделі чинної аспірантури.
8. Низька наукоємність української економіки.
9. Відсутність значимого досвіду конкурсного розподілу коштів на дослідження і розробки на проектній основі.

E. Проблеми, які не будуть вирішені

1. Малий обсяг залучення приватних інвестицій у дослідницько-інноваційну діяльність ЗВО.
2. Застаріла інформаційно-комунікаційна та дослідницько-інноваційна інфраструктура.
3. Брак кооперації університетів, академічних інститутів, іноземних університетів, суб'єктів інноваційної діяльності на базі виконання комплексних інноваційних проектів та програм.

F. Наступні кроки

1. Фінансова автономія ЗВО в питаннях наукової і науково-технічної діяльності.
2. Законодавче розширення функцій Державного фонду фундаментальних досліджень (або новоствореного Національного наукового фонду) у конкурсному розподілі на проектній основі державних коштів на наукову і науково-технічну діяльність.
3. Приведення законодавства про авторське і суміжні права у відповідність до європейських норм.

G. Потенційні вимірні індикатори

1. Відсоток ВВП, спрямований на науку, з нього частка на дослідницьку діяльність ЗВО.
2. Кількість ЗВО у міжнародних рейтингах Academic Ranking of World Universities, Times Higher Education World University Ranking, QS World University Rankings та серед перших 500 університетів галузевих рейтингів U-Multirank (у дослідницькій компоненті).
3. Кількість оформлених за результатами НДДКР об'єктів інтелектуальної власності та обсяги доходів від їх використання.
4. Частка фінансування на дослідження, що надходить з приватних інвестицій/бізнесу.

5. Частка спільних докторських програм із зарубіжними ЗВО.
6. Частка спільних постдокторських програм (наукових програм) ЗВО з науковими установами національних академій наук, а також із зарубіжними університетами
7. Кількість українських академічних журналів і статей в них, внесених до міжнародних наукометричних баз, зокрема Scopus, Thompson Reuters, The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), тощо.
8. Частка навчальних дисциплін, що викладаються англійською мовою, і наукових статей, що опубліковані англійською мовою.

3.4 Забезпечення автономії ЗВО.

А. Суть реформи

1. Розширення академічної, організаційної, кадрової і фінансової автономії ЗВО, що передбачено Законом України «Про вищу освіту».
2. ЗВО отримують більше гарантованих майнових прав. Зокрема, майно закріплюється за державними та комунальними ЗВО на праві господарського відання, що в умовах правової системи України практично відповідає праву власності, земельні ділянки передаються ЗВО незалежно від форми власності у постійне користування в порядку, передбаченому Земельним кодексом України.
3. ЗВО отримують право власності на об'єкти права інтелектуальної власності, створені за власні кошти або кошти державного чи місцевих бюджетів.

В. Проблема, яку має вирішити

1. Відсутність традиції автономії ЗВО та відповідальності за поліпшення якості вищої освіти та відкритості й прозорості їх діяльності.
2. Відсутність справедливої конкуренції між ЗВО різних форм власності.
3. Недостатньо розвинута інституційна спроможність ЗВО щодо забезпечення автономії.
4. Брак культури колегіальної відповідальності ЗВО за результати, якість і прозорість діяльності.
5. Неунормовані права дослідників та розробників – працівників ЗВО, які створюють об'єкти права інтелектуальної власності за власні кошти ЗВО або кошти державного чи місцевих бюджетів.

С. Необхідні кроки

Основне завдання – забезпечити закладам вищої освіти правову і методичну підтримку для реалізації прав автономії на засадах відповідальності.

1. Подальше розширення фінансової автономії ЗВО, зокрема внаслідок вдосконалення статусу ЗВО як бюджетних установ. Внесення змін до відповідних законів України, зокрема до Бюджетного кодексу, Податкового кодексу, Земельного кодексу, та нормативно-правових актів, у тому числі тих, що регулюють оплату праці наукових та науково-педагогічних працівників.

Строк – до 1.06.2017

2. Унормування механізмів створення і управління сталими фондами (ендавментами), а також розпорядження ЗВО власними надходженнями на перехідний період, що пов'язаний із змінами статусу ЗВО.
 - a. Урегулювання запровадження ендавменту внаслідок внесення змін до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» або розроблення окремого законодавчого акту.
 - b. Сприяння перетворенню існуючих фондів при ЗВО на ендавменти із визначеними цілями та стратегічним планом використання коштів на основі прозорості та відкритості.

Строк – до 1.01.2017

3. Навчання керівного складу ЗВО, зокрема проректорів, які відповідають за фінансово-господарську діяльність і головних бухгалтерів.

Строк – до 1.01.2017

4. Інформаційно-роз'яснювальна діяльність, правові консультації і правова допомогу ЗВО для реалізації і захисту автономних прав з академічних та організаційних питань. Популяризація кращих практик реалізації автономії ЗВО.

Постійно

5. Навчання викладачів і здобувачів вищої освіти ЗВО щодо їх прав та обов'язків в управлінні ЗВО.

Постійно

6. Унормування майнових прав інтелектуальної власності викладачів, дослідників та ЗВО.

Строк – до 1.01.2017

D. Ризики

1. Неготовність працівників ЗВО брати на себе відповідальність.
2. Традиція та звичка діяти в системі командно-адміністративних відносин.
3. Дисбаланс повноважень між органами управління всередині ЗВО.
4. Низька громадянська та професійна активність освітянської спільноти.
5. Статус ЗВО як бюджетної установи залишиться незмінним.

E. Проблеми, які не будуть вирішені в рамках чинного Закону

1. Фактично ЗВО не отримують повної фінансової автономії.
2. Підзаконні акти, прийняті відповідно до Закону, надмірно регулюватимуть питання внутрішньої діяльності ЗВО, обмежуючи кадрову, організаційну та академічну автономію.

F. Наступні кроки реформування.

Внести відповідні зміни до Закону України «Про вищу освіту» з метою подальшого розширення автономії ЗВО.

Г. Потенційні вимірювані індикатори

1. Рівень прозорості діяльності та прийняття рішень у ЗВО.
2. Рівень впливу колегіальних органів на діяльність ЗВО.
3. Кількісний та якісний склад керівного, наукового та науково-педагогічного складу (розподіл за віковими, гендерними показниками, наявними науковими ступенями, вченими званнями тощо).
4. Частка бюджету ЗВО, спрямована на розвиток організації, на матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу та досліджень, на академічну мобільність.
5. Кількість ЗВО, представники яких є координаторами міжнародних проектів.
6. Кількість спільних освітніх програм.
7. Рівень внутрішньої академічної мобільності.
8. Кількість нормативно-правових актів органів виконавчої влади, які обмежують автономні права ЗВО.
9. Кількість ЗВО у міжнародних рейтингах Academic Ranking of World Universities, Times Higher Education World University Ranking, QS World University Rankings та серед перших 500 університетів рейтингів U-Multirank (галузевих) та Webometrics Ranking of World Universities.

3.5. Фінансування вищої освіти

А. Суть реформи

Метою реформи системи фінансування вищої освіти України є підвищення ефективності державних витрат на вищу освіту без суттєвого збільшення їх частки в консолідованому бюджеті держави з метою забезпечення потреб суспільства та економіки у фахівцях з вищою освітою і гарантованого надання особам, здатним здобувати вищу освіту, якісної освіти.

1. **Блочні гранти (performance-based funding).** Передбачає державне фінансування ЗВО. Обсяг цього фінансування визначається за формулою, що враховує якісні і кількісні показники його діяльності. Формула розраховує не абсолютний розмір коштів, а відносний показник в межах видатків державного бюджету. Між ЗВО та державним органом, що надає фінансування, укладається контракт, за яким визначаються термін та зобов'язання сторін – показники, яких має досягнути ЗВО, та обсяги фінансування, які повинен забезпечити державний орган.
2. **Індивідуальні гранти на навчання.** Передбачає державне фінансування абітурієнта. Здобувач вищої освіти отримує право на оплату з коштів державного бюджету певної суми за його навчання у ЗВО. Кошти гранту щорічно перераховуються до ЗВО за місцем його успішного навчання.

- 3. Кредитне фінансування.** Передбачає державне кредитування здобувача вищої освіти. Держава видає безвідсоткові кредити (або з відсотком, який буде дорівнювати рівню інфляції) на будь-яку форму навчання, з відстрочкою погашення на період навчання, строком на 10-15 років. Договір має тристоронній характер: кредитна установа – здобувач вищої освіти – ЗВО. Держава бере на себе всі ризики, пов'язані з неможливістю здобувача вищої освіти виплачувати кредит.

В. Проблема, яку має вирішити

1. Відірване від потреб економіки та суспільства формування обсягів державного замовлення.
2. Однакове державне фінансування підготовки фахівців різних галузей, яке не враховує питомі витрати на навчання одного здобувача вищої освіти.
3. Непрозорий розподіл державних коштів між ЗВО, що належним чином не враховує показників якості вищої освіти.
4. Надмірна залежність фінансування ЗВО та оплати праці викладацького складу від розміру контингенту студентів. Брак законодавчої бази та економічних умов для диверсифікації джерел фінансування ЗВО.

С. Необхідні кроки

Кроки, які здійснюються в рамках Закону «Про вищу освіту»

1. Розробка порядку фінансування вищої освіти з 2016 року відповідно до частини сьомої статті 44 Закону «Про вищу освіту».
Строк – до 31.12.2016
2. Розробка формули для розрахунку вартості навчання (за бюджетні кошти) здобувачів вищої освіти з різних галузей знань, скерованої на одночасне збільшення питомих витрат на навчання одного здобувача вищої освіти та врахування їх обсягів у різних галузях знань.
Строк – до 30.04.2016
3. Унормування платного повторного вивчення дисциплін.
Строк – до 30.04.2016
4. Дослідження стану і потреб українського ринку праці, порівняльний аналіз витрат ЗВО за статтями, оцінка стану матеріально-технічної бази ЗВО.
Строк – до 30.10.2017

Кроки, які потребуватимуть змін у Законі України «Про вищу освіту» або в інших законодавчих актах

5. Реформа фінансування наукових досліджень. Зміни до законодавства та розробка нормативно-правових актів. Запровадження конкурсного фінансування наукових досліджень з єдиного державного фонду. Концентрація фінансування на актуальних проектах. Залучення до участі в конкурсних комісіях провідних світових вчених, українських дослідників, котрі довгий час працюють у західних наукових інституціях.
Строк – до 01.01.2017
6. Створення за кошти Державного бюджету єдиного відкритого реєстру наукових досліджень з відкритими фінансовим та науковим звітами.
Строк – до 1.01.2018
7. Унормування механізмів створення і управління ендавментами, а також оперування коштами спецфонду. Перетворення існуючих фондів при ЗВО на прозорі ендавменти із закріпленими цілями та стратегічним планом використання дивідендів. Усунення законодавчих колізій щодо формування та використання коштів спецфонду. Внесення змін до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», Бюджетного та Податкового кодексів.
Строк – до 31.12.2016
8. Надання ЗВО фінансової автономії. Внесення змін до законів України, зокрема до Бюджетного кодексу, Податкового кодексу, Земельного кодексу. Зміна юридичного статусу ЗВО в процесі реалізації Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною.
Строк – до 31.12.2016
9. Розробка нових моделей державного фінансування вищої освіти та проектів відповідного законодавства для пілотних версій.
Строк – до 01.05.2016
10. Реформування системи соціальної підтримки здобувачів вищої освіти (зокрема соціальних стипендій), виведення її із операційної сфери ЗВО – створення єдиного фонду соціальної допомоги здобувачам вищої освіти. Відхід від пільгових категорій та запровадження адресного надання соціальних стипендій враховуючи доходи осіб, які утримують студента, його місце проживання та саму вартість проживання в місті, де навчається здобувач.
Строк - до 01.12.2017
11. Запровадження обмеженої кількості академічних стипендій за видатні досягнення в навчанні – підвищення їх розміру та форм (оплата контракту, проживання, навчання за кордоном, наукового проекту тощо).
Строк - до 01.12.2017

12. Запровадження системи прозорого формування і виконання кошторисів ЗВО через систему e-data.gov.ua. Сприяння розгортанню системи громадського контролю за фінансами ЗВО.

Строк – до 01.12.2016

13. Поступове збільшення частки коштів від наукової діяльності у бюджеті ЗВО та зменшення частки надходжень від контракторів.

Постійно

D. Ризики

1. Низька інституційна спроможність Міносвіти, МОЗу, Мінкульту, Мінфіну, Мінекономіки, Мін'юсту.
2. Надмірна концентрація ЗВО на самовідтворенні, утриманні матеріальної бази, працівників та низька увага до потреб суспільства.
3. Обмежене фінансування регіональних ЗВО, які готують фахівців для відповідних регіонів або галузей.
4. Неможливість запровадження адресної соціальної підтримки здобувачів вищої освіти через брак даних щодо справжнього рівня доходу та вартості проживання у різних містах.
5. Зловживання ЗВО правами під час ведення фінансової діяльності.
6. Фінансова криза окремих ЗВО через не ефективне фінансове планування та визначення пріоритетів.

E. Проблеми, які не будуть вирішені

1. Загальні обсяги та відносні показники державного фінансування вищої освіти не збільшаться.
2. Потребуватимуть окремого вирішення проблеми, що пов'язані із реалізацією мережевих проектів, зокрема міжнародних, в яких задіяні декілька університетів.

F. Потенційні вимірювальні індикатори

1. Розмір загальних обсягів фінансування вищої освіти.
2. Медіанний показник концентрації державних коштів у ЗВО та його співвіднесення з показниками якості вищої освіти.
3. Розмір середньої вартості підготовки одного здобувача вищої освіти, пов'язаний із якістю надання освітніх послуг.
4. Вага видатків на оплату праці та матеріально-технічне забезпечення у структурі фінансування ЗВО.
5. Показники охоплення населення вищою освітою.
6. Кількість здобувачів вищої освіти, які отримують соціальну допомогу.
7. Відсоток надходжень від використання фондів сталого розвитку та інших позабюджетних джерел у бюджетах ЗВО.

8. Частка надходжень закладів вищої освіти від реалізації продукції за видом економічної діяльності «Професійна, наукова та технічна діяльність» у загальній структурі фінансових ресурсів ЗВО.
9. Частка надходжень закладів вищої освіти від оплати за навчання.
10. Кількість академічних обмінів з провідними університетами світу.
11. Оновлення інфраструктури та матеріально-технічної бази ЗВО.

3.6. Удосконалення структури системи вищої освіти

А. Суть реформи

1. Оновлення переліку галузей знань і спеціальностей вищої освіти.
2. Запровадження системи кодифікації освітніх програм.
3. Запровадження у практику нової класифікації типів ЗВО.
4. Удосконалення мережі ЗВО з точки зору забезпечення доступу до якісної вищої освіти та раціонального використання коштів Державного бюджету з урахуванням суспільних потреб.

В. Проблеми, які мають бути вирішені

1. Невідповідність структури вітчизняної вищої освіти вимогам Болонського процесу ускладнює міжнародну порівнюваність освітніх програм і кваліфікацій.
2. Відсутність практики кодифікації вітчизняних освітніх програм відповідно до критеріїв Міжнародної стандартної класифікації освіти ускладнює долучення України до міжнародних статистичних освітніх баз даних.
3. Неузгодженість типів ЗВО з нормами Закону України «Про вищу освіту».
4. Неоптимальна мережа ЗВО.

С. Необхідні кроки

1. Забезпечити законодавче віднесення молодшого спеціаліста до професійної освіти при підготовці нової редакції Закону «Про освіту» та нової редакції Закону «Про професійну освіту».

Строк – до 1.12.2016

2. Дослідити потреби ринку праці та створення відповідних умов для запровадження у вищій освіті початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти молодшого бакалавра.

Строк – до 1.12.2016

3. Законодавчо закріпити у новій редакції Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» права наукових установ реалізовувати освітні програми відповідних рівнів вищої освіти.

Строк – до 1.03.2016

4. Надати методичну допомогу ЗВО і науковим установам для розроблення освітніх програм третього рівня вищої освіти (підготовки доктора філософії).

Строк – до 1.01.2017

5. Розробити і запровадити Національну стандартну класифікацію освіти. Здійснити інформаційно-роз'яснювальну та консультаційну підтримки ЗВО щодо кодифікації освітніх програм і кваліфікацій.
Строк – до 1.01.2017
6. Розробити порядок та критерії для надання/підтвердження/скасування статусів національного та дослідницького університетів. Провести процедуру надання/підтвердження/скасування статусів.
Строк – до 1.01.2018
7. Розробити та обґрунтувати модель та план дій щодо удосконалення мережі ЗВО на основі регіонального принципу. Реалізувати заходи щодо популяризації кращих практик об'єднання ЗВО.
Строк – до 1.12.2018
8. Здійснити заходи щодо передачі галузевих ЗВО у підпорядкування Міністерства освіти і науки України (крім вищих військових навчальних закладів та вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання).
Строк – до 1.12.2017

D. Ризики

1. Супротив ЗВО процесу укрупнення переліку галузей знань і спеціальностей.
2. Узгоджений на компромісних засадах новий перелік галузей знань і спеціальностей не буде повністю узгоджуватися з Міжнародною стандартною класифікацією освіти.
3. небезпека масового переходу коледжів і технікумів до підготовки молодшого бакалавра без обґрунтованої потреби та наявності належних умов.

F. Потенційні вимірні індикатори

1. Законодавче закріплення норми про віднесення молодшого спеціаліста до професійної освіти у новій редакції Закону «Про освіту» та новій редакції Закону «Про професійно-технічну освіту».
2. Кількість розроблених стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти для спеціальностей на рівні молодшого бакалавра.
3. Частка освітніх програм третього рівня вищої освіти (підготовки доктора філософії), які реалізуються ЗВО.
4. Прийняття постанови Кабінету Міністрів України про затвердження Національної стандартної класифікації освіти.
5. Частка освітніх програм і кваліфікацій вищої освіти, які мають коди Національної стандартної класифікації освіти.
6. Частка ЗВО, які розробили та затвердили нові статuti відповідно до Закону України «Про вищу освіту».
7. Індикатори виконання плану дій щодо удосконалення мережі ЗВО на основі регіонального принципу.
8. Частка галузевих ЗВО, що передані у підпорядкування МОН (крім вищих військових навчальних закладів та вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання).

3.7. Удосконалення управління вищою освітою

А. Суть реформи

1. Дебюрократизація та децентралізація управління вищою освітою.
2. Забезпечення прозорості управління вищою освітою. Запровадження умов для ефективного громадського контролю та нагляду.
3. Посилення ролі академічної громади (студенти, викладачі, дослідники) в управлінні ЗВО. Розвиток культури колегіальної відповідальності за діяльність.
4. Професіоналізація управління ЗВО.

В. Проблеми, які мають бути вирішені

1. Високий рівень бюрократизації та централізації управління у вищій освіті.
2. Протиріччя положень підзаконних нормативно-правових актів нормам Конституції та Закону «Про вищу освіту».
3. Недостатній рівень залучення академічної громади (студенти, викладачі, дослідники) в управління ЗВО.
4. Непрозорість процесів прийняття рішень на рівні університету, нерозуміння прозорості як одного з кроків до підвищення якості, конкуренції та високого рівня професіоналізму.
5. Брак практики управління ЗВО в умовах розширеної автономії та зростаючої конкуренції.

С. Необхідні кроки:

1. Реорганізація діяльності та відповідних структур МОН з метою забезпечення орієнтації на вироблення і реалізацію державної політики у сфері вищої освіти.
Строк – до 1.02.2017
2. Упорядкування нормативно-правової діяльності МОН відповідно до статті 19 Конституції України та Закону «Про вищу освіту», скасування нормативно-правових актів, прийняття яких не передбачено Законом «Про вищу освіту» або суперечить його положенням.
Строк – до 1.01.2017
3. Моніторинг виконання норм Закону «Про вищу освіту» щодо обов'язкової публікації на сайті ЗВО відповідної інформації та офіційної документації.
Постійно
4. Зміна механізмів створення та функціонування Наглядової ради ЗВО. Обов'язкове включення до її складу представників випускників, роботодавців, громадськості (зокрема міжнародних експертів). Надання Наглядовій раді реальних повноважень за контролем дотримання стратегії ЗВО та можливості нагляду за процесом бюджетування, а також формування та затвердження штатного розпису.
Строк – до 1.12.2016
5. Запровадження у діяльність ЗВО механізмів інституційного розвитку (стратегічний менеджмент, розвиток персоналу, залучення зовнішніх стейкхолдерів до управління, інституційний аудит тощо).
Постійно

6. Поширення практики включення до контракту між керівником ЗВО та МОН стратегії розвитку ЗВО (із зазначенням конкретних індикаторів досяжності та термінів виконання).

Постійно

7. Розроблення програм професійного розвитку для адміністративного персоналу ЗВО на основі провідного європейського досвіду та врахування пріоритетів і потреб діяльності вітчизняних університетів.

Починаючи з 1.12.2016

8. Реалізація програми формування кадрового резерву керівників ЗВО.

Починаючи з 1.12.2016

9. Створення онлайн бази усіх оголошень про конкурси на заміщення вакантних науково-педагогічних посад.

Строк – до 1.04.2016

D. Ризики

1. Супротив з боку діючих керівників ЗВО.
2. Низька зацікавленість та мотивація викладачів та здобувачів вищої освіти контролювати діяльність керівництва ЗВО.
3. Недостатній рівень мотивації діючих керівників ЗВО до професійного розвитку.

E. Проблеми, які не будуть вирішені

1. У короткостроковій перспективі високий рівень прозорості буде демонструвати незначна кількість ЗВО. Ще менше ЗВО зможуть конвертувати власну прозорість у кращу якість освітніх послуг, вищий професіоналізм кадрів тощо.
2. Врахування критерію наявності професійної підготовки під час обрання на посаду керівника ЗВО.

F. Потенційні вимірні індикатори

1. Наявність на сайтах ЗВО та МОН відповідної офіційної документації.
2. Склад Наглядних рад ЗВО та їх повноваження.
3. Відсоток керівників ЗВО, які успішно завершили програми професійного розвитку.

3.8. Інтернаціоналізація вищої освіти

A. Мета і суть реформи

1. Формування зрозумілої та відкритої для міжнародної спільноти системи вищої освіти України через її інтеграцію у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір.
2. Забезпечення конкурентоздатності ЗВО через підтримку міжнародного співробітництва у вищій освіті, участі ЗВО у міжнародних освітніх і дослідницьких програмах, програмах академічної мобільності, міжнародних рейтингах тощо.

3. Посилення потенціалу ЗВО через впровадження результатів міжнародних освітніх і дослідницьких проектів в Україні на національному та інституційному рівнях.

В. Проблеми, які має вирішити реформа

1. Закритість, незрозумілість і непрозорість національної системи вищої освіти.
2. Обмежена представленість вищої освіти України на міжнародній арені, зокрема внаслідок відсутності експертного, консалтингового, інформаційного, організаційного та логістичного державного супроводу.
3. Відсутність зрозумілої та послідовної національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти.
4. Низький рівень міжнародної академічної мобільності всіх учасників освітнього процесу та наукової діяльності.
5. Відсутність стимулів до міжнародного співробітництва та запровадження результатів міжнародних освітніх і дослідницьких проектів. Відповідно низька ефективність використання коштів міжнародних проектів.
6. Низький рівень володіння іноземними мовами, передусім англійською, працівників МОН, ЗВО, а також здобувачів вищої освіти.
7. Відсутність системи конкурсного відбору іноземних здобувачів вищої освіти, залучення їх виключно з метою отримання додаткових доходів.

С. Необхідні кроки

Кроки, які здійснюються в рамках Закону України «Про вищу освіту»

1. Забезпечення акредитації освітніх програм ЗВО за участю міжнародних експертів.
Підтримка міжнародної акредитації англійськомовних освітніх програм.
Постійно, починаючи від моменту створення Національного агентства
2. Запровадження системи заохочення ЗВО до розроблення та реалізації стратегії інтернаціоналізації як невід'ємної частини їх стратегічного розвитку та міжнародного співробітництва, академічної мобільності через врахування відповідних параметрів при визначенні обсягів державного фінансування ЗВО.
Строк – до 1.12.2016
3. Внесення змін до законодавства з метою спрощення реалізації міжнародної двосторонньої академічної мобільності та залучення іноземців на навчання та до викладання в ЗВО України.
Строк – до 1.12.2016
4. Забезпечення матеріальної мотивації наукових і науково-педагогічних працівників до збільшення присутності результатів досліджень у світовому та Європейському дослідницькому просторі, участі у розробці та реалізації міжнародних спільних освітніх програм з наданням подвійного або спільного диплому.
Постійно

5. Підтримка на конкурсних засадах вітчизняних наукових видань задля досягнення високих етичних наукових стандартів (прозора редакційна політика, дотримання Code of Conduct and Best Practice Guidelines for Journal Editors, peer-review, уникнення конфлікту інтересів, зазначення ролі кожного з авторів у співавторстві тощо) та їх включення до провідних наукометричних баз, зокрема Scopus, Thompson Reuters, The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS) тощо.
Постійно

6. Запровадження прозорої аналітики, моніторингу та звітності за всіма міжнародними проектами ЗВО. Удосконалення механізму моніторингу впровадження результатів міжнародних освітніх і дослідницьких проектів. Забезпечення підтримки процесів координації міжнародних проектів з боку МОН. Поширення кращих практик та результатів проектів серед академічної спільноти.
Постійно

7. Формування державної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти з урахуванням результатів реалізації міжнародних освітніх і дослідницьких проектів.
Строк – до 1.02.2017

D. Ризики

1. Українські ЗВО не матимуть ресурсів для створення відповідних умов для залучення здобувачів вищої освіти країн ЄС та ОЕСР, для мотивації працівників до міжнародної діяльності.
2. Традиційна закритість української академічної спільноти.
3. Відсутність коштів для забезпечення міжнародної акредитації або акредитації освітніх програм ЗВО за участю міжнародних експертів, інших заходів щодо стимулювання ЗВО до міжнародного співробітництва.
4. Відсутність нормативно-правового забезпечення статусу ЗВО як некомерційної організації.

E. Проблеми, які не будуть вирішені

Недостатній рівень іншомовної компетентності працівників МОН та ЗВО для забезпечення міжнародного співробітництва.

F. Потенційні вимірювальні індикатори

1. Частка іноземних здобувачів вищої освіти з країн ОЕСР та ЄС серед загалу іноземних здобувачів вищої освіти.
2. Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями з країн ОЕСР та ЄС (серед загалу викладачів), які викладали щонайменше протягом одного семестру (триместру) або ж прочитали один гостьовий курс.

3. Кількість міжнародних спільних освітніх програм з отриманням спільного або подвійного диплому.
4. Кількість/ частка англомовних освітніх програм.
5. Частка проектів, за якими досягнуті результати мають загально національне значення для розвитку вищої освіти, від загальної кількості проектів у межах міжнародних програмах.
6. Частка коштів, залучених на виконання міжнародних освітніх і дослідницьких проектів, у загальному бюджеті вищої освіти та ЗВО.
7. Кількість/ частка наукових, науково-педагогічних працівників – учасників академічної мобільності не менше двох тижнів між українськими та закордонними ЗВО.
8. Кількість/ частка здобувачів вищої освіти – учасників академічної мобільності між українськими та закордонними ЗВО.

3.9. Професійний розвиток викладачів

А. Суть реформи

Постійне поширення у середовищі викладачів таких практик:

1. Безумовної участі у наукових дослідженнях, які знаходяться в актуальному полі сучасної фундаментальної та прикладної тематики.
2. Навчання здобувачів вищої освіти сучасним науковим знанням з використанням новітніх навчально-інформаційних технологій.
3. Співпраці із здобувачами вищої освіти у побудові їх освітньої траєкторії в рамках моделі студентоцентрованого навчання.
4. Роботи в умовах інституціональної відкритості закладів вищої освіти, знання іноземних мов та орієнтації на академічну мобільність.
5. Сповідування академічного етосу, побудованого навколо цінностей чесності, взаємопідтримки, поваги до прав та свобод, відповідальності, активного опору корупційним проявам і плагіату.

В. Проблема, яку має вирішити

Формування нової генерації науково-педагогічних, наукових, педагогічних працівників ЗВО, яка від початку відповідає сформульованим вище умовам, а також трансформація свідомості та переозброєння новими підходами до власної професійної діяльності значної частини нинішнього викладацького корпусу.

С. Необхідні кроки

Кроки, які здійснюються в рамках нового Закону «Про вищу освіту»

1. Поширення нових уявлень про науковий та професійний профіль науково-педагогічних, наукових, педагогічних працівників ЗВО, які повинні бути відображені у нормативних документах системи (внутрішнього та зовнішнього) забезпечення якості.

Строк - до 1.12.2017

2. Розроблення сукупності принципово нових моделей підвищення професійної кваліфікації науково-педагогічних працівників, які ґрунтуються на поліваріативності схем організації та змісту навчання, просуванні кращих освітніх практик, зокрема, передбачають опанування методиками та технологіями розвитку дослідницько-інноваційної компетентності.

Строк – до 1.03.2017

3. Системне заохочення наукової та професійної активності науково-педагогічних працівників, їх академічної мобільності (міжнародної та внутрішньої), розширення практик творчих відпусток та стажування (зокрема за кордоном).

Строк - 2016-2020

4. Запровадження практики участі іноземних викладачів у освітньому процесі українських університетів, опанування вітчизняними викладачами новітніми інтерактивними, індивідуалізованими, командними та проектними навчальними технологіями спільного вироблення нового знання.

Строк - 10% до 2018 року, 20% до 2022 року освітніх програм, в реалізації яких беруть участь викладачі з країн ОЕСР та ЄС

5. Створення стимулів для підвищення внутрішньої мобільності науково-педагогічних, наукових, педагогічних працівників ЗВО, зокрема, позитивна дискримінація при працевлаштуванні не за місцем навчання в магістратурі, аспірантурі або докторантурі.

Строк - до 2020

6. Запровадження практики присвоєння вчених звань з урахуванням публікацій у міжнародних виданнях, що входять до авторитетних міжнародних наукометричних баз (Scopus, Thompson Reuters, The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), математичні бази тощо), а також з урахуванням іншої наукової та науково-педагогічної діяльності.

Строк - до 01.12.2016

Кроки, які потребуватимуть змін у Законі України «Про вищу освіту» або в інших законодавчих актах

7. Запровадження практики нарахування надбавок за наукові ступені та доплат за вчені звання лише науковим, педагогічним та науково-педагогічним працівникам.

Строк – до 01.12.2016

8. Запровадження у кількох найпотужніших ЗВО пілотного проекту щодо оплати праці не за єдиною тарифною сіткою, а за контрактною системою з фіксованою нижньою межею заробітної платні та з прив'язкою зарплатні керівництва ЗВО до рівня оплати праці науково-педагогічних працівників.

D. Ризики

1. Критично низьке усвідомлення важливості проблеми професійного розвитку працівників вищої школи.
2. Нездатність подолати опір консервативних кіл академічного середовища і неспроможність сконструювати систему стимулів до власного самовдосконалення.
3. Неспроможність швидкої ідентифікації перспективних лідерів та дієвого активу для впровадження локальних програм професійного розвитку нового змісту, що загрожує дискредитацією всіх зусиль з трансформації викладацького корпусу.
4. Неможливість викорінення корупції та плагіату в умовах відсутності належної політичної волі керівництва країни та галузі.
5. Невідповідність виділених фінансових ресурсів масштабу та складності поставлених задач.

E. Проблеми, які не будуть вирішені

1. Професійна кваліфікація основної частини викладацького складу ЗВО України впродовж наступних 5-10 років не досягне рівня провідних університетських систем світу, але можна розраховувати на серйозний прогрес у цій справі.
2. Ідеологія постійного поліпшення професійного рівня викладачів ЗВО, імовірно, не зможе бути належним чином поширена і, відповідно, не зможе об'єднати академічну спільноту та зовнішніх стейкхолдерів.

F. Потенційні вимірювальні індикатори

1. Розподіл за віковими групами працівників ЗВО, зокрема керівників закладів вищої освіти, їх підрозділів, основних категорій викладацького складу.
2. Індекси цитування.
3. Частка українських викладачів та дослідників, які беруть участь у міжнародних освітніх та наукових проектах.
4. Кількість міжнародних викладачів в українських університетах, зокрема з країн ОЕСР та ЄС.
5. Міра задоволеності наукових, педагогічних та науково-педагогічних працівників роботою (перш за все на основі соціологічних опитувань).

3.10. Вища освіта як фактор підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки

A. Суть реформи

Основні виклики системи вищої освіти:

1. Необхідність забезпечення підготовки кваліфікованих спеціалістів для ринку праці та посилення практичної підготовки.

2. Покращення зв'язку ЗВО з бізнесом.
3. Перетворення економічної моделі України на «економіку, що базується на знаннях».
4. Забезпечення інноваційного розвитку освіти та економіки.
5. Спрямованість на створення нових робочих місць, компаній та бізнесів.

Виходячи з наведеного, реформа має торкнутися:

6. Підняття вимог до якості знань вступників до ЗВО.
7. Визначення пріоритетних галузей знань, розвиток яких забезпечується підвищенням державним фінансуванням.
8. Зміни концепції забезпечення якості вищої освіти, що має супроводжуватися взаємодією з ринком праці.
9. Створення умов для формування освітньо-наукових кластерів (на базі ЗВО), в яких фундаментальна наука має підтримуватися прикладними дослідженнями.

В. Проблема, яку має вирішити

Брак механізмів взаємодії вищої школи з ринком праці.

С. Необхідні кроки

Кроки, які здійснюються в рамках нового Закону «Про вищу освіту»

1. Залученням професійної громадськості, роботодавців до управління ЗВО та визначення змісту навчання. Затвердження методики розробки освітніх програм, стандартів вищої освіти на основі професійних стандартів. Базуванням освітніх стандартів на професійних стандартах, за їх наявності.

Строк - до 1.04.2016

2. Розробка механізму утворення освітньо-наукових кластерів та запровадження в них режиму податкових канікул для новоутворених інноваційних підприємств. Переформатування взаємодії фундаментальної науки та прикладних досліджень.

Строк - до 1.10.2017

3. Визначення пріоритетних сфер наукових досліджень (збіг з визначеними пріоритетами розвитку держави і економіки).

Строк - до 1.10.2017

Кроки, які потребуватимуть змін у Законі України «Про вищу освіту» або в інших законодавчих актах

4. Розробка механізму присвоєння професійних кваліфікацій випускникам за результатами навчання за освітніми програмами ЗВО.

Строк – до 1.02.2017

5. Зміни до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», який визначає основи державної політики в інвестиційній сфері протягом 2013 - 2032 років щодо стимулювання залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки. Активізація інвестиційної діяльності шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках розвитку економіки з метою запровадження новітніх та енергозберігаючих технологій, створення нових робочих місць, розвитку регіонів.
Строк – до 01.12.2016

6. Затвердження державних пріоритетів розвитку до 2020 року. Забезпечення підвищення нормативів фінансування підготовки спеціалістів для затверджених пріоритетів розвитку.

D. Ризики

Нестабільна політична та економічна ситуація, що напряду загрожує росту національної економіки. Непослідовність в прийнятті рішень кожної нової влади до попередньої. Відсутність фінансування в необхідному розмірі.

E. Проблеми, які не будуть вирішені

Недостатнє фінансування, несприйняття системою освіти потреб національної економіки та ринку праці.

F. Потенційні вимірювальні індикатори

1. Частку стандартів вищої освіти, що базуються на професійних стандартах, серед загалу стандартів вищої освіти, які теоретично могли би базуватись на професійних стандартах (наявність професійних стандартів).
2. Співвідношення кількості безробітних до кількості державного замовлення відповідної спеціальності (допоки система державного замовлення буде чинна).
3. Кількість укрупнених галузей знань та спеціальностей по відношенню до діючих станом на квітень 2015 року.
4. Частка надходжень закладів вищої освіти від реалізації продукції за видом економічної діяльності «Професійна, наукова та технічна діяльність» у загальній структурі фінансових ресурсів ЗВО.
5. Динаміка зареєстрованих безробітних серед випускників ЗВО порівняно з іншими категоріями громадян такого самого віку.